

פסקים או"ח סימן א

לידידי האלוף הקצין רבי ליב בניאווודיל

על אודות בני ביתו ששכחו להזכיר של חג בברכת המזון וחזרו וברכו, וטען על זה המרומם ר' טעביל שו"ב ואמר שפעם אירע לו כן בבחירתו, בבית הרב דק"ב, והורה לו שלא לחזור ולברך.

יפה עשו במה שחזרו וברכו, ואין ספק שזה ר' טעביל שכח מרוב הימים עובדא היכי הוי, ומה שאירע לו היה בראש חודש ולא ביום טוב, וחילוק זה בין יום טוב לראש חודש מבואר בפרק ג' שאכלו (ברכות דף מ"ט ע"ב) ואין צריך לפנים.

ועל כל זה אלו נשאלתי אנכי על ככה, כמדומה הייתי מורה ובא, דכל מרבית ביתו אנשים יחזרו לברך, אבל לא הנשים והבנות.

ומעמא דידי משום דיש לי לדון דאשה מותרת להתענות ביו"ט, דאיסור תענית ביו"ט נראה שהוא מדין עונג, וכן הוא ברמב"ם (פ"ו מהלכות יו"ט הי"ט), והרי מצות עונג הוא בכלל מצות עשה דעצרת תהיה לכם, דדרשינן מניה חציו לד' וחציו לכם, וא"כ לא תהא מצוה זו עדיפא מכל מצות עשה שהזמן גרמה שנשים פטורות, ומה דאשה מחוייבת במצוה דיו"ט הוא רק בלא תעשה דלא תעשה כל מלאכה, אבל לא במצות עשה דיו"ט, וכמ"ש תוס' בקידושין (דף לד ע"א ד"ה מעקה) ואף להר"ן שם (יד ע"ב ד"ה ואי זו) דחייבות גם בעשה דיו"ט מכל מקום זה רק בעשה דשבת מלאכה משום דתמיד איתא גם לאו בהדי העשה, אבל בעשה דאין בה לאו פטורות ועיין שם, וכיון דאינה במצות תענוג מותרת להתענות.

לא מבעיא לדעת הראב"ד בהשגות ריש פ"א מחגיגה (ה"א) דקיימא לן כאביי (ר"ה דף ו ע"ב) דאשה בעלה משמחה, שעל הבעל מוטל החיוב לשמחה, אבל היא אינה בחיוב זה, והכסף משנה והלחם משנה שם כתבו דגם הרמב"ם סבירא ליה כן, אלא אף לדעת הלחם משנה פ"ד ה' י"ד מהל' מעשי הקרבנות בדעת הרמב"ם דהלכה כר' זירא דהיא מחוייבה בשמחה, מכל מקום היינו דאסורה בהספד ותענית, ולהיות לה שמחה בשתיית יין ובשר, אבל מכל מקום נראה דאינה מחוייבת באכילת פת, דנראה דאכילת

פת אינו מצד חיוב שמחה, דהא בשבת ליכא חיוב שמחה, אלא דנראה דמן כבוד שבת לקבוע סעודה על הלחם, והכיבוד ועונג עם שמחה תרי מילי ניהו, ע"י ברמב"ם פ"ו ה"ו מהל' יו"ט, שכתב כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים, שנאמר לקדוש ד' מכובד, וכל יו"ט נאמר בהם מקרא קודש, ואח"כ בהלכה י"ז, שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שארי יו"ט כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב להיות בהן שמח וטוב לב וכו', משמע דהם תרי מילי, חיוב כיבוד ועונג, וחיוב שמחה, ומהאי טעמא בהלכה וי"ו נקיט ימים טובים, דמשמע ביו"ט ולא בחול המועד, ובהלכה ז' בחיוב שמחה נקט ז' ימי פסח וח' ימי החג, דגם חול המועד בכללם, וא"כ נראה כיון דבשבת כל החיוב לאכול פת אינו מטעם שמחה אלא מטעם כיבוד שבת לקבוע סעודה על הלחם, [ואפשר מטעם כיון דברכו וקידשו ד' לשבת במן, דקראו הכתוב לחם, קבעו חיוב לאכול סעודת לחם, וכן ביו"ט, כדכתבו דמהאי טעמא צריך לקבוע ב' סעודות לחם].

ואם כן יש לומר דגם ביו"ט מדין שמחה היה סגי בבשר ויין ובגדי צבעונים, אלא דחיובו כמו בשבת, וראיה דהרי בחול המועד אף דאיכא חיוב שמחה, מכל מקום אין חיוב לאכול פת, כדקיימא לן בשו"ע או"ח (סי' קפ"ח ס"ו) וכיון דאין אכילת פת תלוי בחיוב שמחה, יש לומר דאין נשים חייבות במצות אכילת פת ביו"ט דהוי מצוה שהזמן גרמה, [ויש לעיין בדברי הרמב"ם הלכה כ"ו מיו"ט הנ"ל, וכל יו"ט נאמר בהם מקרא קודש, מהאי טעמא יהא החיוב גם כן בחול המועד דאיכא גם כן מקרא קודש, כמו שכתב הרמב"ם (ריש פ"ו מהל' יו"ט) ויש ליישב] ואם כן הדרן לדינא דבשכחה להזכיר מעין יו"ט בברכת המזון דאין צריך לחזור ולברך.

ומהאי טעמא יש לעיין על דברי הלבוש או"ח (סי' תצ"ז) והמתענה בראש השנה אסור לו לעשות מלאכה, כגון לאפות ולבשל לאחרים, אלא כל היום עוסק בתפילה ובתחנונים, או ילמוד כל היום, דכיון דאינו מקיים חציו לד' וחציו לכם, צריך לקיים כולו לד', ויש אומרים דאשה

ה. אך בפתיח תשובה (סי' תקטז) הוכיח שנשים חייבות בשמחה, מדברי הגמ' (מ"ק כח:) נשים במועד מענות אבל לא מטפחות. ובשו"ת מקור ברוך (ח"א סי' ה עמ' יא) כתב שלאביי שאשה אינה חייבת בשמחה אלא בעלה משמחה, הטעם שאסור לאשה לטפח במועד הוא משום שע"י כך תופר שמחת בעלה, ולא מחמת צערה עצמה. אך בפתיח תשובה כתב שהמחלוקת אם נשים חייבות בשמחה היא רק בשלמי שמחה שזו תוספת שיש ביום טוב על שבת. ובשערי תשובה (סי' תקטז סק"ד) ציין לדברי השאגת אריה (סי' סה-סט) שהעלה דמצות שמחת יו"ט היא מ"ע מה"ת אפילו בזה"ז ונוהגת גם בנשים. והביאו במשנה